

МИРОСЛАВ ЕГЕРИЋ

ХАОС И ЕТИКА

1.

У време пометње, када се танка покорица цивилизованих обзира и норми расплине, показује се, прво и неизбежно, опасно лице суровости и сировости, као израз борбе за опстанак. Морални обзирни попуштају; духу се сучељава снага; мисли се сучељавају - анимални импулси опстајања. Наравно, у таквим приликама и околностима, најпре страдају обзирни и осетљиви људи. Бојећи се да их удруживање не одведе насиљу, безобзирности, они, и кад имају на то природно право, клоне се, беже у страну, мислећи, често погрешно, да је зло за времена, да ће проћи, па ће се они поново кретати у просторима добра, љубазности, поштовања човека.

Међутим, то може бити, веома кобна заблуда. Насиље има своју логику, своју „поетику”, и што је најфаталније, своју физику. Стварајући у свим носиоцима једноварљиво, али за друге веома опасно осећање, да су они изабраници Снаге, творци поретка, а други само глина за њихову амбицију, они у временима хаотичним, такозване *транзиције*, шире атмосферу фриволног цинизма, презира за свакога и све што неће са њима, или што се опире да низину прими као висину, брахијалност као упутство за деловање, а понижавање људи као израз одлучности и знања. Природни, истрајни и марљиви, са осећањем за организацију, они каткад могу да сугеришу

моћ и успешност, али све је то, у језгру, варка и замка за неупућене. Права и истинска провера њихове природе настаје оног трена кад се доведе у питање њихово право на подређивање других људи. Метод им је онда једноставан - елиминација, стил прост - деградација, крајњи циљ - очишћено поље „невоље”.

Разуман човек се може упитати: ако је то тако, зашто ипак успевају, откуд то да им, рецимо, разборити сељаци поклањају гласове на изборима и поклањају им богме и новац „за народне зајмове”, веру у њихове говоре и ловоре? Одговор, и кад није једноставан, гласи: човек се боји хаоса, не воли независност, жуди човек за редом, спокојством; не жели живот од данас до сутра. И отуда се, неретко, приклања заматном обећању, сугестији снаге која то обећање „може” да испуни.

Као и непробуђени, незрели појединци, и колективна мноштва, наравно, могу бити у заблуди и за извесно време чак активно радити за заблуде. Цела драма нашег колективног кретања кроз садашње време то јарко показује: студенти наши су, 1968. године, пали у занос на неколико мајсторских флоскула тадашњег хроничног председника (Тита): „Ви сте веома зрели; зрела нам је и радничка класа; сви смо зрели - идите кући и учите предмете за испите!” Чули смо тада и народну песму: „Друже Тито, ми ти се кунемо”; и то је био - крај студентске баладе...

Касније, дођоше нови певачи и нове песме. И сиротиња раја, поново уста, ко из земље трава, са дивном вером. Вером увећаном искуством дуго понижаваних људи: потрудимо се да подигнемо нашу земљу из беде, из јада да нам *више нико са стране не пише наше уставе*; да нас не враћа у основачке клупе, кад смо те школе прошли и завршили; да живимо као усправни људи, без страха и понизности! Истини за вољу, ко би таквим позивима и покличима одолео, ако је знао да је

одиста, оно што је одлазило, или *стварало илузију да одлази*, било понижавајуће - за сваког ко је иоле мислио својом главом.

Али, судбина сваког високог циља додирује своју пропаст у трену кад се његови носиоци осете победницима и кад зајеле да очувају „властите тековине“. Тако се од лековите лозинке „Народ нико не сме да бије” дошло до стварања полицијске академије; од прича о Србима као небеском народу до оних „три одсто” ратних профитера; од сјајних прокламација о демократском бићу нашег народа до експресног обарања председника Републике Југославије (случај Добрице Ћосића); од прокламација о враћању светосавском начелу живљења до баналних, батинашких обрачуна са лидерима опозиционих странака! Враћање истог, или фатално кружење аутократија?

Наравно, упркос свему, ваља обновити веру у нашу лепу и драгу Србију, јер она није - само њихова. Треба нам много издржљивости, проицљивости за животне потребе људи, да бисмо одолели стихијама хаоса који прети, да не подлегнемо.

Али како, питаће сваки разборитији житељ напаћене домовине, кад знамо да је човек слаб, поводљив пред лаким обећањима, и још к томе: „Страх животу каља образ често”? Парадоксално, но тачно, нама се чини да исто извориште, оно које рађа страх и слабости, може да покаже пут ка животу који има наде и смисла. Наиме, хаос свакако шири човекове очи пред страхом, увеличава опасности на видику, чини да човек начас заборавља дужности према појму под којим ступа. Али то, ипак - гледано са шире временске скале - кратко траје. У изворишту разноструких човекових аспирација постоје и неутаживе потребе за чистим простором,

чистим видиком, цивилизованим постојањем. Те потребе подстичу глад за постојањем у вредностима.

„Живот”, написао је једном Ками, „не вреди ништа, али ништа не вреди као живот.” Иоле пробуђен човек, кад се замисли над оним што чини, има разлога и могућности да се упита: да ли је што учинио у протеклом дану да се увећају вредности заједничког живота. За личности које знају шта значе те две речи нема никакве сумње да оданост животу не значи пировање моћи као надмоћи. Вредности живота подразумевају човечну скалу вредновања; оно дакле што је освојено на лествици културе као човечна вредност; то *није свако побеђивање* у животном процесу. Победити није исто што и убедити. Његошева генијална луцидност и ту је повукла јасно границе: „Вук на овцу своје право има, ка тирјанин на слаба чоека”, да не настављамо свима знане стихове. Дакле, *вук и тирјанин* припадају оном доњем свету, свету непрозрачне стихије, снаге по себи, свету којем је Снага врховни критериј. Горњи, човечни свет не одбацује снагу, али у њеном постојању види само могућност испуњења етичке дужности човека према слабом, незаштићеном; снага није ни сва постојаност ни вредност живљења. Довести, према томе, тирјанина „к познанију права” - кад се друкчије не може, атрибутима снаге, коју тирјанство уздиже као једину вредност, то значи знати границе и природу снаге, радити на томе да она не буде само проток голе, ћудљиве агресије.

Насупрот томе, цинизам који ниче из Снаге, негира темеље такве мисли о односу снаге и етике. По њему, етика умањује ефикасност, шири мекушно, хедонистичко осећање света, чини од човека слабо, лелујаво биће. Он је за *ефикасно* постојање по сваку цену, за победничко осећање постојања, уместо одговорности

према појму - Човек; за њега је тај појам толико релативан да изазива смех при помену... Безобзирност као стратегија и стил успевања, презир финесе и поштовања људске процедуре - то су највиднија својства тог таласа који долази са изворишта хаоса. Традиционална етика поштовања човека, његове унутарње слободе и унутарњег достојанства, поштовање свих безбројних, треперавих могућности које човек садржи у себи за стратегије успеха по сваку цену лишена је било каквог значаја. *Коса у замаху не размишља о томе шта ће све пасти у откос.*

3.

По нашем увиђању, налазимо се у времену које подстиче косаче и њихове замахе. За разлику од многих који у томе откривају ступање геринговских легионара на нашем простору, не мислимо тако, реч је о законитом продору пресних, и непосољених, тамо где су владале кохорте превејаних и блазираних. Наравно, наша илузија, а она је такође саставни део културе, има право да тамо где сада видимо само игре непрозирних стихија, плажење цинизма и снаге која себе храбри.

Но, свакако, ту тешко прозирну игру хаоса и етичког чина, помаљање из гротла хаоса оних струја и чинилаца који не хају за етику - не треба никако узимати олако. Треба читати поново Иву Андрића, његове сјајне странице о талијанским младићима који су ступали победнички талијанским градовима на почетку двадесетих година XX века, увесељавајући тада култивисане Талијане, рицинусом и маршевима по прашним градовима (све то, знамо, завршило се крвавим драмским призорима) - па разумети куда нас може одвести равнодушност према груписању оних снага и струја код нас које желе искључиво

победу, стаменост челика у односу на мекушно, трошно, рањиво.

Хаосу који се помаља претећим лицем, треба сучелити мирно, присебно поштовање *живота као вредности*. Ону етику која је као бисер-суза чиста, као успење са крстом Ђакона Авакума јасна, као сестринска дуња у старинском ковчегу, верна. Наш мученички свет бар таквих дивних примера има у изобиљу. Нисмо ми заборавили наук бежанија и збегова, и чувања свог и туђег образа; варају се они који мисле да је могуће затирање свег памћења, и да је наступило време свеколиког каишарлука, лисичје спретности и вучје безобзирности. Онај данас који не вара свог ближњег, који не обија комшијски стан, бојећи се неке више силе, који из чисте душевности, помаже болесном и рањеном, ма које вере био - већ је корак ближе - етици. Број таквих ваља свим напорима озбиљно - увећавати.

Процес који се храни настојањима добра, и кад не даје резултате у почетку, знак је *постојања* таквих људи и таквих настојања. Тај процес, постепено, може довести до сношљивијег, ведријег живота међу нама. То можда није братски живот, али што рече наш Патријарх Павле, довољно је да је - људски.

Излагање Мирослава Егерића на заседању Крушевачке књижевно-филозофске школе о теми „Србија и Европа“, 2001. г.